

Dz. pr. p. Starostwo krakowskie, do którego włączono cały okręg urzędu powiatowego w Liszkach i Mogile, oraz część okręgu urzędu powiatowego w Krzeszowicach, tudzież wyżej wymienione gminy do Krakowa przyległe, które od r. 1854 do 1866 jurysdykcji Magistratu podlegały. Przy organizowaniu gmin sąsiednich na podstawie ustawy gminnej z r. 1866, oddzielono Półwie, dotąd attynencyę Zwierzynca, od tejsze gminy i utworzono z niej osobną gminę, a za małe do utworzenia samodzielnej gminy Kawior, przyłączono do Czarnej Wsi, Piaski do Grzegórzek, Olszę do Prądnika Czerwonego, a Beszcz i Głębinów do Dąbia.

W tej formie dotrwały gminy powyższe aż do ostatnich lat, w których zaczęły się z niemi układy o ich przyłączenie do Krakowa.

Dr R. Sikorski.

Przebieg sprawy przyłączenia do Krakowa jego sąsiednich gmin i obszarów dworskich.

Od roku 1867, a więc od czasu urzędzenia się miasta Krakowa na podstawie własnego statutu, niektóre z gmin przyległych kilkakrotnie odnosiły się do jego Rady miejskiej z prośbą o ich przyłączenie do Krakowa. I tak zaraz w r. 1867 wniosły podobne podania gminy Czarna Wieś, Kawior i Grzegórzki, ale bezskutecznie. W r. 1873 ponownie wniosła gmina Grzegórzki prośbę o jej przyłączenie do Krakowa, a to celem uniknięcia ciężarów, połączonych z potrzebą budowy szkoły. Rada miasta dopiero w r. 1879 załatwiła tę prośbę w sposób „na razie“ odmowny, obawiając się wydatków, jakieby na miasto wskutek tego przyłączenia spaść mogły.

W r. 1889 powzięła Rada miasta uchwałę, wzywającą Magistrat o poczynienie przedwstępnych kroków co do uregulowania różnorodnych stosunków, jakie się wytworzyły pomiędzy miastem Kraków a jego gminami przyległymi, tudzież aby się zastanowił nad ewentualnem przyłączeniem tychże gmin i w tej mierze przedstawił Radzie miasta odpowiednie wnioski.

Prawie równocześnie, bo w r. 1890, wniosły znowu prośbę o przyłączenie do Krakowa gminy Czarna Wieś i Grzegórzki. Na powyższe wezwanie Rady miasta, zebrał Magistrat daty co do wysokości podatków, przez gminy sąsiednie w r. 1890 uiszczonych, po których zbadaniu Sekcja III. Rady miasta uchwaliła w r. 1894 zaniechać dalszej akcji w sprawie przyłączenia gmin sąsiednich, a to z powodu zbyt małych korzyści, a zarazem zbyt wielkich ciężarów, jakieby gminy te miastu Kraków przynieść mogły. W dalszym ciągu odżyła w r. 1897 znowu sprawa przyłączenia gmin sąsiednich do Krakowa, a to z powodu sporu ze Starostwem o wykonywanie jurysdykcji na cmentarzu miejskim, położonym

Ulica w Grzegórzkach.

na terytorium gminy Prądnik Czerwony. Z tego powodu przedłożył Magistrat Sekcyi prawniczej Rady miasta wniosek o przyłączenie do Krakowa części gminy Prądnik Czerwony, na której leży cmentarz krakowski. Sekcja prawnicza do powyższego wniosku się nie przychyliła, lecz poleciła Magistratowi poczynić odpowiednie kroki, celem przyłączenia do Krakowa i innych jeszcze gmin przyległych. W tym samym roku poleciła i Sekcja ekonomiczna Rady miasta Magistratowi, aby się zajął sprawą przyłączenia Grzegórzek do Krakowa, oraz innych gmin sąsiednich. W r. 1898 wydano zakaz przyjmowania dzieci gmin sąsiednich do szkół krakowskich i wtedy radca miejski Dr. Piotr Górski postawił na Radzie miasta wniosek, aby Magistrat rozpatrzył sprawę

wcielenia gmin sąsiednich do Krakowa. Wniosek ten Rada miasta uchwaliła. W r. 1899 znowu wniosła Czarna Wieś podanie do Rady miasta Krakowa o jej przyłączenie do Krakowa. W ten sposób chciała gmina ta uniknąć ciężarów, połączonych z budową własnej szkoły. Było to usprawiedliwione faktem, że gminę tę w r. 1858 bez słusznego powodu odłączono od Krakowa, nie przyznając jej żadnego udziału w majątku miasta, z którym tak ściśle była złączona. Dowodem ścisłej łączności Czarnej Wsi z Krakowem był fakt, że gmina ta, jedyna z gmin sąsiednich, pobierała taksy konsensowe od wyszynków, takiesame, jakie w Krakowie są pobierane. Wreszcie tworzyła gmina Czarna Wieś z Krakowem aż dotąd jedną gminę katastralną. Na podstawie uchwały Rady miasta z roku 1899 zwrócił się Magistrat do Zwierzchności gmin przyłączonych o oświadczenie się, czy chcą się przyłączyć do Krakowa. Wszystkie gminy sąsiednie zajęły wówczas stanowisko odporne, z wyjątkiem Grzegórzek i Czarnej Wsi, której podanie o jej przyłączenie do Krakowa nie było jeszcze załatwione. Grzegórzki w r. 1901 same jedne przysłały odpowiedź potwierdzającą.

W r. 1902 nastąpił w akcji przyłączenia gmin sąsiednich stanowczy zwrot. W tym czasie zaszły fakta, które sprawę przyłączenia gmin sąsiednich uczyniły aktualną. Największy wpływ wywarła na powyższą sprawę, zamierzona przez c. k. Rząd budowa kanału wodnego i portu przy Krakowie, oraz

Posłowie z Krakowa do Sejmu krajowego:

Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego dr. Józef Łazarski.

J. Eminencya Kardynał Jan z Kozielska Książę Puzyna, książę biskup krakowski.

J. E. Stanisław hr. Tarnowski, prezes Akademii Umiejętności.

dr. Leo Juliusz.

dr. Bandrowski Ernest.

Sare Józef.

Federowicz Jan Kanty.

dr. Landau Ignacy

Rzeźnia miejska.

dr. Klemens Bąkowski, syudyk miasta Krakowa.

połączona z tem regulacja brzegów Wisły i przełożenie koryta Rudawy. Dalej wpłynął decydująco na sprawę przyłączenia gmin sąsiednich do Krakowa zamiar wojskowości przesunięcia na pewnej przestrzeni rejonu fortecznego, przez co uwolniono od rewersów demolacyjnych gminy: Półwieś, Zwierzyńiec, Czarną Wieś, Nową Wieś, Łobzów i Krowodrzę. Zmiana wartości gruntów, przez fakta powyższe spowodowana i niewątpliwe wzmożenie się ruchu budowlanego w gminach sąsiednich, a najlepiej to skutecznie można było przez ich przyłączenie do Krakowa. Wreszcie sprawę rozszerzenia granic Krakowa uczyniły niezbędną: szczupłość terytorium Krakowa, najmniejszego ze wszystkich większych miast w Austrii (zaledwie 6 klm. □, nie licząc niezabudowanych łąk miejskich), drożyzna gruntów i mieszkań i potrzeba uregulowania stosunków z gminami sąsiednimi, na których terytorjach Kraków z powodu braku miejsca musiał założyć rzeźnię, targowicę, cmentarz, park Krakowski, zakłady naukowe i t. p. Również i części z kilku gmin sąsiednich leżały przed rogatkami miejskimi, względnie wewnątrz rejonu akcyzowego, część zaś kupionych przez Kraków gruntów pofortyfikacyjnych leżała w gminach przyległych.

Ulica Dunajewskiego.

Elektrownia miejska (centrala).

Wszystkie powyższe kwestye, podjął zasadniczo i z energią ówczesny I. wiceprezydent miasta Dr. Juliusz Leo i na jego wniosek w r. 1902 Komisyja Rady miasta dla sprawy budowy kanału wodnego i portu przy Krakowie, postanowiła łącznie ze swem zadaniem traktować sprawę przyłączenia gmin sąsiednich. Na polecenie i ustawicznie pod osobistym kierunkiem I. wiceprezydenta, a od r. 1904 prezydenta miasta, prof. Dr. Juliusza Leo, przystąpił Magistrat bezzwłocznie do systematycznej pracy nad przyłączeniem gmin sąsiednich. Referat powierzono radcy Magistratu p. Władysławowi Grodyńskiemu.

Praca rozpoczęła się odrazu w dwóch kierunkach. Z jednej strony rozpoczęto pertraktacje z gminami sąsiednimi, z drugiej strony zajęto się dokładnym wystudowaniem stosunków w gminach sąsiednich. Owocem ostatniej pracy były wydane przez Magistrat w r. 1905 obszerne studia w sprawie przyłączenia gmin sąsiednich do Krakowa p. n. Wielki Kraków. Owocem pracy w pierwszym kierunku było przeprowadzenie przedwstępnych rokowań z przeważną częścią gmin sąsiednich. Dla pracy nad przyłączeniem gmin sąsiednich wybrała Rada miasta w r. 1904 specjalną Komisyję, w skład której weszli Radcy miejscy Pp.: Beringer, Daszyński, Dr. Guńkiewicz, J. K. Federowicz, Dr. Horowitz, Dr. Łepkowski, Sare, Dr. Staniszewski i Uderski.

Na wniosek posła Dr. Lea powziął Sejm krajowy na posiedzeniu w dniu 12 listopada 1904 r., w sprawie rozszerzenia granic Krakowa następującą uchwałę:

I. Poleca się Wydziałowi Krajowemu, by w celu rozszerzenia terytorium król. stoł. miasta Kra-

Posłowie do Rady Państwa z miasta Krakowa:

dr. Gross Adolf.

dr. Petelenz Ignacy.

Sikorski Tadeusz.

dr. Staniszewski Walenty.

Zieleniewski Edmund.

kowa przeprowadził jak najspieszniej rokowania z gminą miasta Krakowa, oraz z temi w pobliżu Krakowa leżącymi gminami, których połączenie ze stoł. król. m. Krakowem okaże się potrzebne ze względu na przyszły rozwój Krakowa, ze względu na kulturalne i ekonomiczne interesa ludności, te gminy zamieszkującej, a zwłaszcza ze względu na potrzebę takiego usytuowania głównego portu, by port ten był położony na terytorjum król. stoł. m. Krakowa i czynił najskuteczniej zadość interesom handlowym i przemysłowym tego miasta.

II. Poleca się Wydziałowi krajowemu, by w powyższej sprawie przeprowadził jak najspieszniej rokowania z c. k. Rządem, celem uregulowania łączącej się z nią kwestyi rozszerzenia rejonu akcyzowego i zmiany granic politycznych powiatów.

III. Na podstawie przeprowadzonych rokowań przedłoży Wydział krajowy na najbliższej sesji sejmowej projekt ustawy krajowej, regulującej sprawę połączenia wyż określonych gmin z król. stoł. m. Krakowem, względnie złoży Sejmowi sprawozdanie.

Tymczasem wybrała odnowiona wyborami Rada miasta w grudniu 1905 roku nową Komisję dla rozszerzenia granic Krakowa, w skład której prócz Prezydium miasta weszli Radcy m. Pp.: Dr. Bąkowski, Beringer, Dr. Bobilewicz, Daszyński, Dattner, Federowicz, prof. Dr. Fierich, Dr. Guńkiewicz, Judkiewicz, Kwiatkowski, Dr. Lępkowski, dyr. Sołtysik, Dr. Staniszewski i Uderski. Referat po radcy p. Grodyńskim, który został dyrektorem Magistratu, objął sekretarz Magistratu, naczelnik biura statystycznego, Dr. Rudolf Sikorski. Komisja dla rozszerzenia granic Krakowa, wybrała ze swego

Ulica w Nowej Wsi Narodowej.

Elektrownia miejska (podstacja).

łona subkomitet, któremu poleciła przeprowadzić dokładne studia nad stanem gmin sąsiednich i jeśli potrzeba dokonać oględzin na miejscu, a na tej podstawie przedłożyć pełnej Komisji wnioski, które gminy i obszary dworskie należałyby przyłączyć do Krakowa. Następnie poleciła Komisja subkomitetowi przeprowadzić ostateczne układy z gminami, które projektem przyłączenia miały być objęte. Do subkomitetu powyższego wybrano Radców m. Pp.: Beringera, Judkiewicza, Dr. Staniszewskiego i Uderskiego. Jeszcze w roku 1905 rozpoczęli delegaci Wydziału krajowego, Członek Wydziału krajowego poseł Dr. Józef Wereszczyński i sekretarz, a obecnie radca Wydziału krajowego, Bronisław Schworm rokowania z miastem Podgórzem, lecz te nie wydały pomyślnego rezultatu. Wybrany subkomitet przy współdziałaniu obu wiceprezydentów miasta Pp.: Michała Chylińskiego i Józefa Sarego pod przewodnictwem prezydenta miasta Dra Leo przystąpił niezwłocznie do pracy.

Stosunki gmin sąsiednich zostały dokładnie zbadać, gminy zwiedzone i ustalono, które z gmin sąsiednich i obszarów dworskich mają być objęte projektem przyłączenia. Następnie przystąpiono do ostatecznych układów z gminami sąsiednimi i obszarami dworskimi, oraz z obu Radami powiatowymi krakowską i wielicką. W pracy tej, dokonanej w drugiej połowie 1906 i na początku 1907 roku brali udział obaj powyżej wymienieni delegaci Wydziału krajowego; uczestniczyli oni w 32 posiedzeniach, których Komisje dla rozszerzenia granic Krakowa odbyły ogółem 57. Ze strony Magistratu brali udział w posiedzeniach dyrektor Magistratu p. Grodyński, radca i kierownik budownictwa miejskiego

Ulica w Łobzowie.

p. Świerzyński Stanisław, naczelnik administracji akcyzy radca Dr. Marcei Zawadzki, a w końcu oprócz referenta, jako protokolant, praktykant Magistratu Dr. Kazimierz Windakiewicz.

W czasie wykazanym zawarto ostateczne układy z gminami Ludwinów, Zakrzówek, Dębni, Półwsie Zwierzynieckie, Zwierzyniec, Czarna Wieś, Nowa Wieś, Łobzów, Krowodrza i Grzegórzki, oraz Dąbie, a następnie celem przyłączenia części dotyczących gmin z Prądnikiem Białym i z Prądnikiem Czerwonym. Oprócz tego zawarto układy z obszarami dworskimi Półwsie Zwierzynieckie, Zwierzyniec, Dębni, Zakrzówek, Kapelanka i Ludwinów. Nie doprowadziły do pożądanego rezultatu układy z obszarami dworskimi Łobzów, Olsza i Piaski i w zawieszeniu pozostała sprawa zawarcia umowy z obu Radami powiatowymi krakowską i wielicką. Umowy zawarte z gminami sąsiednimi oraz wybór gmin i obszarów dworskich, któreby do Krakowa przyłączyć należało, zatwierdziła naprzód Komisya dla rozszerzenia granic Krakowa w dniu 21 stycznia 1907 roku, a następnie z poprawkami i dodatkami połączone Sekcye Rady miasta: Ekonomiczna, Skarbowa i Prawnicza, oraz Komisye: Statutowa i Administracyjna w obecności Komisji dla rozszerzenia granic Krakowa w dniach 7, 12, 13 i 16 września 1907 r.

Wreszcie cały projekt przyłączenia gmin sąsiednich przedłożony został do zatwierdzenia Radzie miasta w dniu 19 września 1907 r., która w dniu tym następujące powzięła uchwały:

I. 1) Rada miasta przyjmuje przedłożony projekt rozszerzenia granic miasta Krakowa i uchwała

Aleja, prowadząca do Parku Jordana.

połączyć z temże miastem w jedną gminę miejscową pod wspólną nazwą: stołeczne królewskie miasto Kraków — następujące gminy względnie części z nich, oraz obszary dworskie, a mianowicie:

A) W krakowskim autonomicznym powiecie położone:

a) Gminy: Półwsie Zwierzynieckie, Zwierzyniec, Czarna Wieś z Kawiorami, Nowa Wieś Narodowa, Łobzów, Krowodrza, część gminy Prądnik Biały, po prawym brzegu potoku Sudoł, na której leży krakowski Zakład kontumacyjny, część gminy Prądnik Czerwony, leżącą po prawym brzegu Białuchy, a z przysiółką tejże gminy Olsza część aż po wał fortyfikacyjny; dalej całe gminy: Grzegórzki-Piaski i Dąbie z Beszczem i Głębniewem.

b) Obszary dworskie: Półwsie Zwierzynieckie i Zwierzyniec.

B) Następnie w wielickim autonomicznym powiecie położone:

a) Gminy: Ludwinów, Zakrzówek z Kapelanką i Dębni.

b) Obszary dworskie: Ludwinów, Zakrzówek, Kapelanka, Dębni.

2) Rada miasta zatwierdza układy, zawarte przez reprezentantów gminy miasta Kra-

Typy ludowe z gmin, przyłączonych do Krakowa.

kowa, z reprezentantami wyżej pod 1) wyszczególnionych gmin i obszarów dworskich, a objęte protokołami, wymienionymi w części II. niniejszego sprawozdania.

II. Rada miasta uznaje potrzebę przyłączenia do miasta Krakowa: miasta Podgórze i gminy Płaszów wraz z obszarem dworskim Płaszów oraz części obszarów dworskich Olsza i Piaski aż po rzekę Białuchę — wreszcie obszaru dworskiego Łobzów i upoważnia Prezydium miasta i Komisję dla rozszerzenia granic Krakowa do ponownego nawiązania rokowań z zarządami powyższych gmin i obszarów dworskich, celem zawarcia odpowiednich układów, względnie do podjęcia odpowiednich kroków, celem przyłączenia do Krakowa terytoriów trzech na końcu wymienionych obszarów dworskich specjalnym aktem ustawodawczym lub administracyjnym.

III. Rada miasta zatwierdza objęty III. częścią niniejszego sprawozdania projekt ustawy w sprawie rozszerzenia granic Krakowa.

IV. Rada miasta upoważnia Prezydenta miasta do podjęcia wszelkich czynności, potrzebnych dla przeprowadzenia sprawy przyłączenia do miasta Krakowa gmin i obszarów dworskich, pod I. wymienionych.

V. Rada miasta uchwała następujące rezolucje:

1) Wzywa się c. k. Rząd, ażeby wyjednał rozporządzenie lub ustawę państwową, postanawiającą, że astawa z dnia 10 sierpnia 1905 Nr. 133 D. p. p., normująca wysokość podatku domowo-czynszowego w Krakowie od